

κύριος

κύριος, ο, ουσ. [αρσ. του επιθ. κύριος]. **1.** αυτός που έχει υπό την εξουσία του κάτι ή κάποιον, αυτός που εξουσιάζει, που ελέγχει, ο εξουσιαστής, ο κυρίαρχος: «ο Χίτλερ ονειρευόταν να γίνει ο κύριος ολόκληρου του κόσμου, αλλά την πάτησε». **2.** άντρας ευγενικός, με άσπογη συμπεριφορά, καθώς πρέπει, αξιοπρεπής: «μ' αρέσει να κάνω παρέα μαζί του, γιατί είναι πολύ κύριος». **3.** συνοδευτικό ονόματος άντρα: «ο κύριος Γιάννης || ο κύριος Γιώργος || ο κύριος Νίκος». **4.** τιμητική προσφώνηση σε άντρα ή προσφώνηση σε άντρα που δε γνωρίζουμε το όνομά του: «πώς είστε, κύριε Νίκο; || με συγχωρείτε, κύριε, πώς θα πάω σ' αυτή τη διεύθυνση;». **5.** χαρακτηρισμός ή προσφώνηση του οικοδεσπότη από το υπηρετικό προσωπικό: «με καλέσατε, κύριε; || μήπως θέλετε τίποτε άλλο, κύριε;». **6.** ο δάσκαλος, ο καθηγητής: «ο κύριός μας μας πληροφόρησε πως αύριο θα πάμε εκδρομή». **7.** με κεφαλαίο, **ο Κύριος**, ο Θεός, ο Χριστός. Ακούγεται και **κύργιος, ο**. Πρβλ...: *Κυργιαλέησον!* έθιμο των κατοίκων της Μηλιάς Κοζάνης κατά το οποίο τα ξημερώματα των Φώτων, πριν ακόμη αγιαστούν τα νερά, οι νέοι του χωριού παίρνουν τις άγιες εικόνες από το εξωκλήσι της Αγίας Ειρήνης και τις περιφέρουν στους αγρούς επαναλαμβάνοντας κάθε τόσο *Κυργιαλέησον!* για να έχουν καλή σοδειά. (Ακολουθούν 35 φρ.)

- αποδήμησε εις Κύριον, πέθανε: «αυτόν που ζητάτε, αποδήμησε εις Κύριον πριν από έναν χρόνο».
- γίνομαι ανάστα ο Κύριος, βλ. λ. [ανάστα](#).
- γίνομαι κύριος της καταστάσεως, βλ. λ. [κατάσταση](#).
- γίνομαι κύριος του παιχνιδιού, βλ. λ. [παιχνίδι](#).
- έγινε ανάστα ο Κύριος, βλ. λ. [ανάστα](#).
- έγινε χαλασμός Κυρίου, βλ. λ. [χαλασμός](#).
- είμαι ανάστα ο Κύριος, βλ. λ. [ανάστα](#).
- είμαι κύριος, είμαι απόλυτα ικανοποιημένος, απόλυτα βολεμένος, δεν έχω την ανάγκη κανενός: «τώρα που μου 'πεσε αυτή η κληρονομιά, είμαι κύριος || τώρα που μπήκα στο δημόσιο, είμαι κύριος».
- είμαι κύριος της καταστάσεως, βλ. λ. [κατάσταση](#).
- είμαι κύριος του εαυτού μου, βλ. λ. [εαυτός](#).
- είμαι κύριος του παιχνιδιού, βλ. λ. [παιχνίδι](#).
- έφυγε σαν κύριος, **α.** αποχώρησε από κάπου με αξιοπρέπεια και με τιμές: «όταν βγήκε στη σύνταξη και παρέδωσε τη διεύθυνση, έφυγε σαν κύριος απ' το εργοστάσιο, γιατί υπήρξε δίκαιος και αγαπητός απ' όλους τους εργαζομένους». **β.** αν και ήταν ένοχος ή υπόλογος για κάτι, εντούτοις βρήκε την ευκαιρία και έφυγε από κάποιο χώρο χωρίς να γίνει αντιληπτός από κανένα: «την ώρα που οι δυο πελάτες αρπάχτηκαν μέσα στο μαγαζί κι όλοι έτρεξαν να τους χωρίσουν, αυτός σήκωσε το ταμείο κι έφυγε σαν κύριος». Από το ότι έναν κύριο δύσκολα τολμά κανείς να το σταματήσει ή να τον ελέγξει.
- η οδός του Κυρίου, βλ. λ. [οδός](#).
- Θεέ και Κύριε! ή Κύριε ελέησον! ή Κύριε των δυνάμεων! ή Μέγας είσαι, Κύριε! ή μνήσθητί μου, Κύριε! ή σώσον Κύριε τον λαόν σου! έκφραση θαυμασμού, έκπληξης, αγανάκτησης ή απορίας για κάτι που γίνεται ή λέγεται μπροστά μας ή για κάτι που μας λένε: «Κύριε των δυνάμεων, τι θα δούνε ακόμα τα μάτια μας! || Κύριε ελέησον, τι θ' ακούσουν ακόμα τ' αφτιά μας!». Οι φρ. παρμένες από την εκκλησιαστική υμνολογία.
- θου Κύριε (φυλακήν τω στόματί μου), έκφραση με την οποία δηλώνουμε πως προτιμάμε να σιωπήσουμε, γιατί, αν μιλήσουμε, θα πρέπει αναγκαστικά να πούμε κάτι κακό για κάποιον ή να τον βρίσουμε.

- καλός κύριος! βλ. φρ. σπουδαίος κύριος(!)
- κύριος Ηλιθιόπουλος, βλ. λ. [Ηλιθιόπουλος](#).
- κύριος Καριολίδης, βλ. λ. [Καριολίδης](#).
- κύριος με τα όλα του, από όλες τις απόψεις καθώς πρέπει άντρας: «ο τάδε που μου γνώρισες, είναι κύριος με τα όλα του».
- κύριος Μπουφίδης, βλ. λ. [Μπουφίδης](#).
- Κύριος οίδε! λέγεται για κάτι που μας είναι εντελώς άγνωστο, εντελώς αβέβαιο, που ο μόνο ο Θεός το ξέρει: «Κύριος οίδε πώς θα εξελιχθούν τα πράγματα! || μήπως ξέρεις πότε θα 'ρθει ο τάδε; -Κύριος οίδε!». Συνών. ένας Θεός ξέρει ή ένας Θεός το ξέρει.
- κύριος Τοκτοκίδης, βλ. λ. [Τοκτοκίδης](#).
- κύριος Χαζοβιολίδης, βλ. λ. [Χαζοβιολίδης](#).
- μάλιστα κύριε, έκφραση με την οποία επιβεβαιώνει κάποιος στο συνομιλητή του το φόβο του ή τη δυσαρέσκειά του γι' αυτά που προηγουμένως έχουν ειπωθεί: «βγαίνεις το πρωί απ' το σπίτι σου για να πας στη δουλειά σου και μέχρι να φτάσεις στη στάση των λεωφορείων, παθαίνεις καρδιακό και ξάπλα κάτω. Μάλιστα κύριε || αντί να μου πει ευχαριστώ που τον βοήθησα, πήγε και με κατηγορήσε. Μάλιστα κύριε». (Λαϊκό τραγούδι: *μα τις νυχτιές σαν συλλογιέμαι τα μάτια της τα μενεξιά, φοβάμαι και αναρωτιέμαι πώς θα σ' αντέξω μοναξιά. **Μάλιστα κύριε***).
- Μέγας είσαι Κύριε! βλ. φρ. Μέγας είσαι Κύριε και θαυμαστά τα έργα σου(!).
- Μέγας είσαι Κύριε και θαυμαστά τα έργα σου! βλ. λ. [έργο](#).
- ο κύριος αρχιφύλακας ή ο κύριος διευθυντής ή ο κύριος υπάλληλος, (στη γλώσσα της φυλακής) ο προδότης, ο καταδότης: «όταν έρχεται ο κύριος αρχιφύλακας, αρχίζουμε να μιλάμε περί ανέμων και υδάτων».
- ο κύριος τίποτα, βλ. λ. [τίποτα](#).
- όποιος πρόλαβε, τον Κύριον είδε, α. λέγεται για δραστήρια ενέργεια που γίνεται συνήθως λόγω ελλείψεως χρόνου: «καθυστέρησα και δεν πρόλαβα να πάρω τίποτα, γιατί, όποιος πρόλαβε, τον Κύριον είδε». Συνών. η πίτα τρώγεται ζεστή / κάλλιο να το παρά πού 'ν' το / κάλλιο πέντε και στο χέρι παρά δέκα και καρτέρει (β) / στη βράση κολλάει το σίδερο / το γοργόν και χάριν έχει. Αντίθ. δεν είναι βία / εις αύριο τα σπουδαία / κι αύριο μέρα είναι / σπεύδε βραδέως (β). β. (για εμπορεύματα) έγινε ανάρπαστο λόγω πρωτοτυπίας του ή λόγω της φτηνής τιμής του: «μόλις ανοίξα το μαγαζί, έγινε όποιος πρόλαβε, τον Κύριον είδε και σε μια ώρα είχα ξεπουλήσει».
- σπουδαίος κύριος! (ειρωνικά ή υποτιμητικά) έκφραση με την οποία κρίνουμε αρνητικά τη συμπεριφορά ενός άντρα: «μόλις τον βάλαμε στην παρέα μας, άρχισε να ρίχνετε στις γυναίκες μας. -Σπουδαίος κύριος!». Πολλές φορές, της φρ. προτάσσεται το μμμ, τι να σου πω .
- συμφωνία κυρίων, βλ. λ. [συμφωνία](#).
- τα κάνω ανάστα ο Κύριος, βλ. λ. [ανάστα](#).
- το πολύ το Κύριε ελέησον το βαριέται κι ο Θεός, βλ. λ. [Θεός](#).
- το πολύ το Κύριε ελέησον το βαριέται κι ο παπάς, βλ. λ. [παπάς](#).

- τον κάνω ανάστα ο Κύριος, βλ. λ. [ανάστα](#).

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας